

העשרה¹

תיקונים ליברליים בבריטניה

בשני הפרקים הקודמים למדנו על שני ביטויים מהפכניים של הלאומיות הליברלית, שבאו לידי ביטוי בסוף המאה ה-18: המהפכה האמריקאית והמהפכה הצרפתית. לעומת אירועים אלה, שכללו מידה גבוהה של אלימות ושפיכות דמים, התרחש בבריטניה בראשית המאה ה-19 תהליך שהתאפיין ברמות נמוכות הרבה יותר של אלימות, מאלו שהתקיימו באירועי המהפכה האמריקאית והמהפכה הצרפתית², ואשר מניעיו ומגמותיו היו זהים: ביטול העקרונות המשטריים שאפיינו את הסדר הישן וייסוד משטר שייתן ביטוי לעקרונות ההשכלה, ולמעשה- העברת הריבונות מידי המלך לידי העם.

עד להתפרצות המהפכות הליברליות בארה"ב ובצרפת, בריטניה הייתה המדינה אשר יישמה באופן הקרוב ביותר את העקרונות הליברליים שהתווה זרם ההשכלה³: המלך הוגבל על ידי חוקה⁴, התקיימו בחירות לפרלמנט בזמנים קבועים והתקיימה הפרדת רשויות. למעשה, המשטר הבריטי היווה מודל עבור כמה מהוגי תנועת ההשכלה ועבור המהפכנים בצרפת: מונטסקייה עיצב את שיטת הפרדת הרשויות בהשראת המשטר שהתקיים באותה העת בבריטניה, והמהפכנים בצרפת שאפו להקים בארצם מלוכה חוקתית שהייתה דומה מאוד לדגם הבריטי.

מסורת שלטונית זו הייתה נוחה יותר לקבלת שינויים ואפשרה את חדירתם עקרונות הליברליזם, תוך שימוש ברמה פחותה של אלימות. הודות לכל זאת התרחש בעשורים הראשונים של המאה ה-19 תהליך ארוך של חקיקה פרלמנטרית, אשר יצר, באופן הדרגתי ומצטבר, מהפכה שקטה במשטר ובאורחות החיים בבריטניה. תיקוני החקיקה כללו שורה של חוקים ליברליים שהבטיחו היבטים שונים של זכויות הפרט לתושבי הממלכה. בין השאר נחקקו החוקים הבאים:

- ☞ חוקים שאסרו על הסחר בעבדים וביטלו את העבדות באימפריה הבריטית, תוך מתן פיצוי לבעלי העבדים⁵.
- ☞ חוק שביטל את עונש המוות על כמאה עבירות קלות.
- ☞ חוק שהתיר לפועלים להתאגד באיגודים מקצועיים.
- ☞ חוקים שהתירו לקתולים להתמנות למשרות ציבוריות ולהיבחר לפרלמנט.
- ☞ חוק שקבע שיש לפזר מהומות והפגנות באמצעים שאינם קטלניים (לצורך כך הוקמה משטרה שהשתמשה באלות).
- ☞ חוקים שהרחיבו את זכות הבחירה ואשר שינו את שיטת הבחירות כך שציבור הבוחרים ייוצג בצורה הוגנת יותר.

¹ פרק זה הוא פרק העשרה לספר "הלאומיות המודרנית וראשית הציונות" (יגאל משעול; היי סקול).
² כדוגמה לאירועים אלימים, שהתרחשו בבריטניה בראשית המאה ה-19, ניתן לציין את הדיכוי האלים של מחאת הפועלים במנצ'סטר בשנת 1819. מחאות אלה הוגדרו על ידי השלטונות כמרד ודוכאו באלימות.
³ כמה מההוגים הבולטים של תנועת ההשכלה, ובהם תומס הובס וג'ון לוק, פעלו אף הם בבריטניה.
⁴ החוקה הבריטית, להבדיל מהחוקה האמריקאית, הייתה חוקה בלתי כתובה שהתחייבה מהמסורת השלטונית הבריטית.
⁵ זאת בזמן שבארה"ב הוסיפה להתקיים העבדות כמאה שנים לאחר פרוץ המהפכה האמריקאית וההינתקות מבריטניה. בשלב זה כבר לא היו כמעט עבדים באנגליה עצמה, אך עדיין נוצלו כ-800,000 שחורים כעבדים במושבות הבריטיות בעולם.

חוק שהגביל את עבודתם של נשים וילדים כדי למנוע את ניצולם על ידי קביעת גיל מינימום לעבודה והגבלת שעות העבודה ביום.

העשרה נוספת

הרקע להתפתחות המסורת השלטונית בבריטניה

כאמור, בתקופה בה דן פרק זה נהנתה בריטניה ממסורת שלטונית שבה הוגבל מוסד המלוכה על ידי הפרלמנט. כפי שראינו, עובדה זו הקלה על חדירתם של עקרונות הליברליזם ואפשרה את התיקונים הליברליים שהתרחשו בבריטניה בראשית המאה ה-19, תוך שימוש מועט יחסית באלימות. יחד עם זאת חשוב לציין כי התהליך שהביא להתפתחותה של מסורת שלטונית זאת היה מלווה במידה רבה של אלימות במאות השנים שקדמו לאירועים שנדונו בפרק זה: במהלך המאה ה-17 התרחשו בבריטניה סדרת אירועים אשר אילצה את המלוכה הבריטית להשלים עם המגבלות שהוטלו על פעולתה על ידי הפרלמנט. אירועים אלה היו מלווים במאבקים צבאיים ממושכים ובהדחתם של שני מלכים אשר אחד מהם, צ'רלס הראשון, אף הוצא להורג בשנת 1649.

בקצרה – מה למדנו בפרק זה?

- התיקונים הליברליים בבריטניה מבטאים את עליית התפיסה הלאומית בארץ זו.
- בעשורים הראשונים של המאה ה-19 התרחש בבריטניה תהליך ארוך של חקיקה פרלמנטרית, אשר יצר באופן הדרגתי ומצטבר מהפכה שקטה במשטר ובאורחות החיים בארץ זו.
- התיקונים הליברליים כללו שורה של חוקים ליברליים, שהבטיחו היבטים שונים של זכויות הפרט לתושבי הממלכה ובהם איסור על סחר עבדים, ביטול עונש מוות על שורת עבירות קלות ועוד.
- התיקונים הליברליים בבריטניה מצביעים על כך ששינויים, הנובעים מעליית התפיסה הלאומית, עשויים לבוא לידי ביטוי גם בתהליכים ארוכי טווח בעלי רמה נמוכה יחסית של שימוש באמצעים אלימים.